WIKIPEDIA

Gresk

*Denne artikkelen omhandler det moderne språket gresk. **Gresk** kan også referere til landet Hellas, folkeslaget grekere eller det klassiske språket gammelgresk.*

Gresk (på gresk *ἑλληνικά*, *ʰellēniká*) er en egen gren av de indoeuropeiske språkene, og offisielt språk i Hellas og et av de offisielle språkene på Kypros.

Språket kan dokumenteres minst 3000 år tilbake i tid, og regnes for å være enda eldre. Gammelgresk var hovedspråk for den klassiske greske sivilisasjon, og et lingua franca for store deler av Lilleasia i romersk tid. Det var også et språk som dannede romere ble forventet å kunne. Siden renessansen har det vært et viktig akademisk språk, dog under latin i status i de fleste slike sammenhenger. Det nye testamente ble forøvrig nedskrevet på gresk, hvilket har ført til språket har hatt uvurderlig innflytelse på de fleste europeiske språk, ikke minst gjennom latin hvor det har gitt opphav til en rekke lånord i andre språk, spesielt innen medisin, men også i dagligtale i mange språk. Et eksempel i så måte er *demokrati*, dvs. folkestyre.

Nygresk er på mange måter forskjellig, blant annet gjennom påvirkning fra andre språk gjennom middelalderen, og ved store endringer i grammatikken. Slektskapet er dog meget klart, og en som leser nygresk vil oftest kunne forstå en stor del av en klassisk tekst og det meste av en nytestamentlig tekst.

Gresk	
Ελληνικά *Elliniká*	
Brukt i	Hellas Kypros Albania Egypt Italia Tyrkia Storbritannia Romania Ukraina Russland
Antall brukere	9 860 000[1]
Lingvistisk klassifikasjon	Indoeuropeisk Gresk Attisk **Gresk**
Skriftsystem	Det greske alfabetet
Offisiell status	
Offisielt i	Hellas Kypros EU
Språkkoder	
ISO 639-1	el
ISO 639-2	gre (B) ell (T)
ISO 639-3	ell

Wikipedia på gresk
Gresk på Wiktionary
Portal: Språk

Innhold

Historie

Gresk er et indoeuropeisk språk på lik linje med eksempelvis norsk, tysk, og fransk, men innenfor den indoeuropeiske språkfamilie synes det som om er gresk er nærmest beslektet med de indoariske språk (som sanskrit, hindi, urdu), iranske språk (for eksempel avestisk, persisk, kurdisk) og armensk. Disse språkgruppene er derfor sannsynligvis etterkommere av indoeuropeiske dialekter som ble snakket i nærheten av hverandre i det (hypotetiske) indoeuropeiske urhjem, det vil si urindoeuropeisk.

Greske bokstaver på et kar.

Når urformen av gresk kom til Hellas er omdiskutert blant forskerne. Det er de som mener at det indoeuropeiske urhjem befant seg i Anatolia (Lilleasia), og er derfor tilbøyelig til at hevde at språket kom til Hellas direkte derfra sammen med de første jordbrukerne. Det er også de som plasserer urhjemmet på steppene nord for Svartehavet og Det kaspiske hav, og forestiller seg derimot hovedsakelig en senere dato, omkring 3300 f.Kr., 2000 f.Kr. eller 1650 f.Kr., alt etter om man setter de første grekere i forbindelse med kurganbegravelser (store gravhauger), med en særlig type keramikk eller med innføringen av den hestetrukne stridsvogn.

Generelt mener man at gresk har blitt snakket på Balkan og særlig på den greske halvøya siden 2000-tallet f.Kr. Det tidligste beviset er linear B-tavler fra omkring 1500 f.Kr. Senere, i det 700-tallet f.Kr., ble det fønikiske alfabetet modifisert og tatt i bruk.

Man deler gjerne gresk språkhistorie inn i følgende faser:

- Bronsealder, –1100 f.Kr.
- Jernalder, 1100 f.Kr.–700 f.Kr. (mykensk)
- Antikken, 700 f.Kr.–600 e.Kr.
  - Arkaisk tid, 700 f.Kr.–480 f.Kr.
  - Klassisk tid, 480 f.Kr.–333 f.Kr.
  - Hellenistisk tid, 333 f.Kr.–600 e.Kr. (koinégresk)
- Bysantinsk tid, 600 e.Kr.–1453 e.Kr. (og middelaldergresk)
- Nygresk

Historisk enhet

Historisk enhet og vedvarende identitet mellom de ulike trinnene i det greske språkets utvikling er ofte framhevet. Selv om gresk som andre språk har gjennomgått morfologiske og fonologiske endringer som andre språk, har det aldri vært noen tid i historien siden klassisk tid i antikken hvor det kulturelt, litterært og ortografisk ble forstyrret i en slik grad at man kan si at et nytt språk oppsto. De som snakker gresk i dag kan fortsatt vurdere et litterært verk fra antikkens grekere som en del av deres eget framfor en annet språk.[2] Det er også ofte beregnet at de historiske endringene har vært relativt små sammenlignet med andre språk. I henhold til en beregning, «homerisk gresk er antagelig nærmere til *dēmotikḗ* enn mellomengelsk på 1100-tallet er til moderne talt engelsk».[3] Antikke greske tekster, særlig bibelsk koine og framover, er således relativt enkle å forstå for utdannede moderne gresk-talere. Oppfatningen av den historiske enheten er også styrket av det faktum at gresk ikke er delt opp i en gruppe av særskilte, regionale datterspråk, hvilket skjedde med latin.

Lånord til andre språk

Greske ord har i stor grad blitt lånt inn i andre språk, også norsk: matematikk, fysikk, astronomi, demokrati, filosofi, atlet, teater, retorikk, og flere andre. I tillegg har greske ord og ordelementer fortsatt å være produktivt som grunnlag for nyord som antropologi, fotografi, telefoni, isomer, biomekanikk, kinematografi og videre, og former (med latinske ord), grunnlaget for det internasjonale vitenskapelige og tekniske ordforrådet, det vil si alle ord som slutter med *-logi* («lære»). Et beregnet antall på 12 prosent av det engelske ordforrådet er av gresk opprinnelse.[4]

Nygresk

Hovedartikkel: Nygresk språk

Nygresk er et levende språk og et av EUs tyve offisielle språk. Gresk snakkes også som et minoritetsspråk i sørlige Italia, Albania og fram til 1923 også i Tyrkia. Det er rundt 13 millioner mennesker som har gresk som morsmål.[5] Selv om det ikke er galt å kalle moderne gresk for gresk, er det mulig å bli misforstått da det er lang tradisjon med at gresk betyr gammelgresk, det språk som antikkens greske kultur og som Det nye testamente ble skrevet på. Det er derfor vanlig å bruke betegnelsene nygresk eller moderne gresk.

Siden slutten på middelalderen har det eksistert i to former: Dēmotikḗ (*Δημοτική*, «det folkelige») og katharévusa (*Καθαρεύουσα (Katareúousa)*, «det rene»). Katharevusa er en klassiserende form, som særlig på 1800- og 1900-tallet ble brukt i litteratur, lover, vitenskapelige publikasjoner og på offentlige dokumenter. Demotiki er den vanligste formen for nygresk, som ligger nær talespråket, og det er denne som nå er offisielt språk i Hellas, selv om man fortsatt ofte kan se katharevusa-former.

Alfabet

- *Se hovedartikkel, Gresk alfabet*

Det greske alfabetet var opprinnelig en modifisert form av det fønikiske. Det ble tatt i bruk i det 800-tallet f.Kr., og gjennomgikk en rekke forandringer. I arkaisk tid finner man regionale forskjeller, der noen dialekter har ekstra tegn for særegne lyder. I klassisk tid ble det attiske alfabetet det dominerende, og det er dette som brukes i dag.

Det moderne greske alfabet består av 24 bokstaver, hver med majuskeler (store bokstaver eller versaler) og minuskeler (små bokstaver). Bokstaven sigma har ytterligere to minuskelform (σ) og (ς) hvor sistnevnte benyttes kun når bokstaven er på slutten av et ord og ordet ikke er i store bokstaver:

Majuskel																							
Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
Minuskel																							
α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ/ ς	τ	υ	φ	χ	ψ	ω

Litteratur

- *Se hovedartikler, Gresk litteratur og Den greske antikkens litteratur*

Gresk litteratur er den eldste i Europa og begynte i arkaisk tid med Homers eposer og Hesiod, og videre fram til og med hellenistisk tid, med et høydepunkt i klassisk tid med tragedie- og komedieforfattere som Aiskhylos, Sofokles og Aristofanes, filosofer som Platon og Aristoteles og historikere som Herodot og Xenofon, for bare å nevne noen.

Moderne gresk litteratur, før skrevet nesten utelukkende på katharevusa, men etterhvert mer og mer på demotiki, er særlig kjent gjennom forfattere som Nikos Kazantzakis og Elias Venezis. Språket og nasjonalfølelsen fikk et kraftig oppsving etter at Hellas fikk sin uavhengighet på 1800-tallet, og frigjøringskampen var lenge et fremtredende tema i litteraturen. Mange greske forfattere i nyere tid har også vært sterkt inspirert av den klassiske greske litteratur, særlig innen lyrikk.

Navnet

«Hellas», «gresk» og «grekere» er de norske navnene på landet, språket og folket. Med unntak av nasjonsbetegnelsen Hellas (i Sverige kalt for «Grekland»), stammer gresk og greker fra latin (*Graecia*, *Graecus*; ytterst av *graierne*). Grekerne selv kalte seg i fortiden for *hellener* (Ἕλληνες) og hele landet for *Hellas* (Ἑλλάς). Dette navnet ble gjenopptatt da den moderne greske staten ble grunnlagt på 1800-tallet. Homer benyttet derimot ikke navnet *hellener* i arkaisk tid, men refererte til grekerne som akajere, *argeiere* eller *danaere* blant flere navn. «Hellener» dukket først opp i slutten av antikk tid, og betegnelsen hellenisme har blitt værende på norsk og andre språk som særskilt for den spesifikke greskspråklige og kulturelle epoken etter Aleksander den store.

Grunnen for at grekerne ikke hadde en fellesbetegnelse var at for grekerne var Hellas eller «vårt land» en abstraksjon på lik linje som kristendommen var det i middelalderen eller araberverden er det i dag ettersom de gamle grekerne aldri var politisk eller geografisk samlet. Men de var seg selv bevisst at alle grekere, uansett om de bodde på det greske fastlandet, eller ved kysten av Anatolia, eller i sørlige Italia, tilhørte en felles kultur; «vår felles avstamning, felles språk, felles templer og ritualer, våre felles seder og skikker», som historikeren Herodot uttrykte det (VIII 144).[6]

Referanser

1. ^ Ethnologues tall fra 1986 (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=ell)
2. ^ Browning, Robert (1983): *Medieval and Modern Greek*. Cambridge University Press. ISBN 0-521-29978-0
3. ^ Margaret Alexiou (1982): «Diglossia in Greece» i: William Haas (1982): *Standard Languages: Spoken and Written*. Manchester University Press ND. ISBN 0-389-20291-6, ISBN 978-0-389-20291-2
4. ^ «Greek language» (http://www.bartleby.com/65/gr/Greeklan.html) Arkivert (https://web.archive.org/web/20051013090119/http://www.bartleby.com/65/gr/Greeklan.html) 13. oktober 2005 hos Wayback Machine.. *Columbia Encyclopedia*. Bartleby.com.
5. ^ Languages of the World (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=ell), *Ethnologue*
6. ^ Finley, M. I. (1980): *Grekerne i antikken. Et møte med mennesker og kultur*. Oslo, s. 17-18

Eksterne lenker

- Modern Greek (https://web.archive.org/web/20101230081500/http://www.lmp.ucla.edu/Profile.aspx?menu=004&LangID=30) - UCLA Language Materials Project, University of California Los Angeles (UCLA).